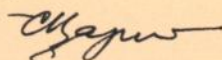

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ЦАРЕНКО

Сергій Олександрович

УДК 711.51:930.26-168+351.853

**ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ІСТОРИЧНИХ МІСТ
НА ПРИКЛАДІ ПОДІЛЛЯ**

18.00.01 - теорія архітектури,
реставрація пам'яток архітектури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Київ - 2000

Дисертацією є рукопис.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00761849 (Z)

Робота виконана в Державному науково-дослідному інституті теорії та історії архітектури і містобудування Державного науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури та житлобудівництва, архітектури та житлобудування

22.01
22.025.4
Науковий керівник: доктор архітектури, професор
Дьомін Микола Мефодійович,
директор Державного науково-дослідного інституту
теорії та історії архітектури і містобудування

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор,
член-кореспондент НАН України
Крижицький Сергій Дмитрович,
заступник директора з наукової роботи
Інституту археології НАН України,

кандидат архітектури
Кілессо Тетяна Сергіївна,
старший викладач Академії
образотворчого мистецтва і архітектури

Провідна установа: Харківський державний технічний університет
будівництва і архітектури, кафедра дизайну
архітектурного середовища
Міністерства освіти і науки України, м. Харків

Захист відбудеться 26 червня 2000 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.103.01 в Академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м. Київ, вул. Смирнова-Ласточкина, 20.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Автореферат розісланий «22» травня 2000 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Белічко Ю.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ. Історичні поселення є зосередженням нерухо-
мої спадщини, що складає найвагомішу частку культурного надбання і є
основою розвитку та становлення сучасної національної культури. Тому в
умовах вітчизняного державотворення є особливо актуальною робота з
охорони та організації використання нерухомої культурної спадщини, під-
тримання своєрідності та забезпечення спадкоємного розвитку історичних
поселень. Така робота охоплює середовищні, формотворчі і пам'яткоохоронні
аспекти містобудівного управління і необхідна перш за все для українських
міст — гарантів внеску народу України у скарбницю світової цивілізації.

Світова практика містобудування свідчить, що без прийняття певних
рішень неможливо зберегти цінне історичне середовище; необхідно роз-
глядати таку систему рішень ширше, ніж у рамках державної охорони пам'яток,
і засобами управління спрямовувати розвиток міста як постійну адаптацію —
приспособлення середовища до актуальних потреб, як адаптаційний процес,
в якому існують суб'єкти містобудування і об'єкти спадщини.

Дослідженнями з управління розвитком містобудівних систем
(О.Гут'нов, М.Дьомін, І.Лежава, І.Фомін) створено науково-методичне підґрунтя
містобудівного управління, що доповнюється принципами нормативного
підходу до формування середовища (В.Глазичев, К.Лінч) та концепцією
управління розвитком середовища (А.Рудницький). Але в частині розробки
принципів управління розвитком історичних міст це потребує методичного
поєднання з доцільним вирішенням питань їх реконструкції, пристосування
пам'яток (Б.Бархін, А.Маслов, О.Пруцин та ін.) шляхом врахування
регіональних та місцевих особливостей міської історичної забудови. В Україні
до початку 1990-х рр. історико-містобудівні дослідження здійснювались
вибірково і не були направлені на виявлення регіональної специфіки
успадкованого середовища, зокрема, і як об'єкта управління. Тому спеціальні,
регіонально спрямовані принципи та методики управління розвитком
історичних міст, використанням їх нерухомої спадщини не розроблені.
Напрацьовані такими вітчизняними науковцями, як Є.Водзинський,
В.Вечерський, Т.Устенко та ін., знання особливостей формування
архітектурного довілля, методи збереження його історичних носіїв
розкривають лише формотворчі задачі та принципи охорони пам'яток у
середовищі і не відображені у сфері містобудівного управління, нормативно-
правовій базі місцевого самоврядування. Характерним прикладом наведеної
проблематики є Подільський регіон (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька

області), історію формування якого, окремі особливості міського розвитку та забудови описали З.Гудченко, О.Олійник, Г.Петришин, О.Пламєницька, Т.Трегубова, Ю.Ходорковський. Однак, завдання управління розвитком і формуванням історичних міст, питання адаптації історичної забудови і середовища, зокрема на Поділлі, у спеціальній літературі не освітлені.

В Україні і на Поділлі розпочато розробку нового покоління генеральних планів міст, правил забудови, інших містобудівних документів та програм. Тому уявляється актуальним дослідження принципів містобудівного управління, в частині забезпечення доцільної адаптації забудови та формування середовища, в історичних містах на прикладі Поділля, що є регіоном з високою концентрацією історичних міських поселень.

ЗВ'ЗОК РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ. Роботу виконано у річичі дослідження “Містобудівна концепція формування цілісної архітектурно-просторової композиції і правила забудови історичної частини Києва” (НДПІАМ, 1997 - 1999 рр.). Робота пов'язана з розробкою актуальних для вітчизняного місцевого самоврядування правил забудови і використання територій та нерухомої спадщини, інших місцевих нормативних актів у сфері містобудування. Викладені в роботі регіональні аспекти планування територій, з комплексним залученням історико-культурних та рекреаційних ресурсів історичних міст і забезпеченням їх адаптаційного містоутворення, орієнтовано на врахування у Генеральній схемі планування територій України, що розробляється інститутом “Діпромiсто”, та відповідне використання в проектах районного планування подільських областей.

МЕТА РОБОТИ — визначення принципів та методів містобудівного управління процесами формування і розвитку історичних міст, забезпечення адаптації історичної забудови на основі дослідження закономірностей формування архітектурно-містобудівної спадщини Поділля, вітчизняного та міжнародного досвіду пам'яткоохоронної діяльності та містобудування.

ЗАВДАННЯ РОБОТИ.

1. Аналіз сучасного стану, визначення проблем формування архітектурного середовища та містобудівного розвитку історичних міст Поділля з врахуванням особливостей їх історичного розвитку і характеру морфологічних типів розпланування та забудови.

2. Аналіз існуючих методів управління містобудівним розвитком і формування архітектурного середовища, визначення напрямків їх удосконалення з врахуванням міжнародного досвіду і регіональної специфіки та перспектив розвитку історичних міст.

3. Розробка пропозицій з методики формування середовища історичних міст Поділля з характерними морфологічними типами розпланування та забудови, темпами та обсягами містобудівної діяльності.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ — історичні міста Поділля.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ — процеси управління містобудівним розвитком і формуванням історичних міст.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. У роботі застосовано методи: системно-структурного аналізу; історико-типологічний; дослідження видової структури середовища; статистичного аналізу; оцінки адаптаційних якостей середовища; експериментального проектування.

НАУКОВА НОВИЗНА РОБОТИ.

1. Історичне місто, міське середовище вперше розглянуто як цілісний об'єкт містобудівного управління, що забезпечує спадкоємність архітектурно-містобудівного процесу, збереження історико-культурної спадщини, послідовне формування та розвиток історичних міст відповідно до регіональних та місцевих особливостей середовища.

2. Обґрунтовано методичний підхід до процесів регулювання містобудівного розвитку і формування спадкоємного середовища історичного міста як до безперервного адаптаційного процесу; виявлено та структуризовано управлінські задачі по забезпеченню процесів містобудівного аналізу, проектування та дослідження містобудівних об'єктів, адаптації міського середовища до сучасних вимог.

3. Вперше систематизовано дані з історії Поділля як єдиного містобудівного регіону, виявлено та досліджено регіональні морфологічні типи успадкованого міського середовища як цілісні функціонально-розпланувальні та об'ємно-просторові об'єкти цілеспрямованого містобудівного управління.

4. Розроблено принципи та метод дослідження містобудівних форм і середовища, що поєднують вивчення архітектурних якостей середовища з технологією прийняття містобудівних рішень і складають основу для визначення пріоритетів розвитку історичних міст, створення правил забудови і використання територій та нерухомої спадщини відповідно до середовищної специфіки, — метод оцінки адаптаційних якостей середовища та методику адаптаційно-середовищного зонування історичного міста.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.

1. Регіональна типологія успадкованого міського середовища та принципи виявлення адаптаційних типів архітектурно-містобудівної спадщини, принципи та методи управління розвитком історичних міст, що

розроблені у дисертації, забезпечують методичну основу для розробки містобудівної документації та місцевих містобудівних норм, таких як історико-містобудівні обґрунтування, правила забудови і використання територій та нерухомої спадщини, що необхідні для розвитку історичних міст Поділля, історичних міст інших регіонів.

2. Такі результати роботи, як визначення успадкованих містобудівних форм Поділля в якості об'єктів керованого розвитку, розробка відповідних принципів управління процесами адаптації міської історичної забудови регіону і конкретизація для умов Поділля методів формування архітектурного середовища, основних параметрів спадкоємної міської забудови, призначені для застосування у вирішенні відповідних задач місцевими органами містобудування, спеціалізованими науково-проектними організаціями, органами державної виконавчої влади і самоврядування.

3. Принципи управління розвитком історичних міст та метод оцінки адаптаційних якостей міського середовища, що розроблені на прикладі Поділля, доповнюють критеріальну основу виявлення та державної охорони об'єктів нерухомої культурної спадщини.

4. Перспективні напрями використання історико-культурних ресурсів, адаптаційного містоутворення і регенерації міських поселень Поділля, що виявлені, мають бути враховані в проектах районного планування, економічних та культурних програмах з розвитку регіону, при плануванні та розвитку регіональної інфраструктури та системи розселення.

ОСОБИСТІЙ ВНЕСОК ЗДОБУВАЧА. Автором особисто здійснено усі розробки, що складають змістовність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження: опрацьовано типологічні характеристики історичних міст Поділля, виявлено проблеми їх розвитку та визначено завдання, принципи містобудівного управління як принципи регулювання адаптаційного процесу, запропоновано відповідні терміни (адаптаційний процес, адаптаційні якості середовища, історико-культурні і адаптаційні ресурси міста, місцеві містобудівні норми) та метод оцінки адаптаційних якостей міського середовища; основні результати опубліковано без співавторів. В інших публікаціях співавторами спрямовано викладення результатів з метою їх актуалізації, застосування зв'язків з науковими програмами, що розпочаті (М. Дьомін), з сучасними завданнями вивчення та охорони пам'яток в Україні і світі (М. Дьомін, А. Литвинов).

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ І ПУБЛІКАЦІЇ. Результати дослідження апробовано на науково-практичних конференціях "Проблеми

регенерації історичної забудови заповідних територій населених пунктів України” (Кам’янець-Подільський, 1994 р.), “Теоретичні та прикладні аспекти соціоекології” (Львів, 1996 р.), “Індивідуальний житловий будинок” (Вінниця, 1996 р.), “Меджибіж: 850 років історії” (Меджибіж, 1996 р.) і висвітлено в опублікованих тезах та 6 статтях (3 — у співавторстві) у збірках наукових праць НДПІАМ, КНУБА, журналі Вінницького державного політехнічного університету. Одному з аспектів дослідження присвячено нарис (у співавторстві з науковцями-медиками), виданий Вінницьким державним медичним університетом ім. М.І.Пирогова. Розроблені у дослідженні принципи управління процесами адаптації історичної забудови та моделювання містобудівної форми використано у Програмі відновлення архітектурних якостей та модернізації об’єктів історичної забудови міста Вінниці (виконавчий комітет Вінницької міської ради, 1998 р.) та у проекті “Містобудівна концепція формування цілісної архітектурно-просторової композиції і правила забудови історичної частини Києва” (НДПІАМ, 1997 - 1999 рр.).

СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ. Робота складається з 3 розділів основного дослідження з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків; вступ викладено з оглядом літератури, на початку рукопису подано перелік скорочень і термінів. Обсяг роботи — 224 сторінки, в тому числі 133 сторінки основного тексту, 40 сторінок ілюстрацій і таблиць, 19 — список використаних джерел (209 позицій), 32 сторінки додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1 — ІСТОРИЧНІ МІСТА ПОДІЛЛЯ: ПОХОДЖЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ФАКТОРИ І ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

Поділля — історико-етнографічний і економічний регіон України зі своєрідними природними та культурними умовами містобудування та формування міського архітектурного середовища, а також із сучасними особливостями розвитку і забудови міст. В своїх природних та адміністративних межах Поділля являє *містобудівний регіон*, для якого є характерними: м’який помірний клімат, сприятливі для ведення сільського господарства, розвитку рекреаційно-оздоровчих зон і розробки місцевих копалин (будівельна та інша сировина) природні ресурси; велика кількість долинних річок з різноманітними ландшафтними ситуаціями, в геологічних умовах виходу гранітів і вапняків; поєднання впливів дисперсного русько-садибного (переважаючого) і ущільненого європейського способів забудови міської території, з властивими для них композиційними якостями; значний

вплив етнічно-культурних досягнень в зодчестві і містобудуванні, релігійно-конфесійних течій при освоєнні територій, утворенні міського соціального стану і формуванні середовища; поєднання в міських поселеннях урбаністичних функцій та способів забудови з сільськими внаслідок агропромислового та агроторгового містоутворення, рільничого характеру корінної культури; дисперсне розміщення міських галузей господарства в багатьох центрах, маргінальність соціально-побутового укладу подолян і міського середовища.

Згідно з класифікацією регіональних містобудівних систем України, розробленою М.М. Дьоміним, територія Поділля входить до великої перспективної Вінницької системи та частково — до Львівської, до якої тяжіє західна частина регіону (Тернопільщина).

На території Поділля сформувались 1 велике (Вінниця — міжобласний центр розселення) та 4 середніх — Кам'янець-Подільський (локальний, або міжрайонний, центр розселення), Тернопіль, Хмельницької (локальні центри розселення — адміністративні обласні центри), Шепетівка (локальний центр розселення) і 113 малих міст, серед яких: 3 — перехідної категорії з денним населенням більше 50 тис. чол. — локальні центри розселення (Гайсин, Могилів-Подільський, Чортків), 1 мале місто — локальний центр розселення (Кременець), 37 малих міст і 72 селища міського типу різного адміністративного значення. Більшість міст є носіями нерухомої спадщини — успадкованих форм забудови, зареєстрованих пам'яток. Однак, соціально-демографічний і економічний потенціал, інфраструктура і статус подільських міських поселень часто не відповідають історико-культурному значенню та складності їх забудови. Утворення та розвиток подільських міст, надбання міської матеріальної культури краю пов'язані зі становленням міських центрів широкого функціонально-генетичного та демографічного спектру, що не є тотожним як чинному адміністративно-територіальному поділові Поділля, так і значенню історичних поселень в сучасній системі розселення. Історичними категоріями міських поселень на Поділлі є *місто*, *селище* та *містечко* з різноманітними адміністративними, соціально-культурними, виробничими функціями. В історичному аспекті агропромисловий фактор являє розвиток переробної галузі, торгівлі; до кінця XVII ст. подільські міські центри набували своїх функцій та зберігали їх завдяки фортифікаційній діяльності. За Новітнього часу великі та середні міста Поділля, ряд малих міст та селищ набули індустріального містоутворення, а окремі центри — також розвитку медицини і санаторної справи як допоміжних містоутворювачів.

У характері успадкованої забудови подільських міст відобразились

українські національні традиції містобудівної культури, що мають своїми коріннями стародавнє землекористування та правила градобудівництва Київської Русі і полягають в органічному поєднанні забудови і ландшафту, у перевазі орієнтирної, споглядально-художньої композиції міста над планувальною, лінійно-орієнтованою, характерною для щільного замкненого міського інтер'єру європейських середмість. Разом з тим, для історичних міст Поділля є властивим поєднання цих композиційних принципів та якостей в одній містобудівній формі. У правному відношенні на формування міських поселень вплинули закони та будівельні правила відповідних часів. *Формування міського середовища*, пов'язане з певними тенденціями освоєння територій для міських потреб і пануючими архітектурно-стилістичними та будівельно-технічними засобами, може бути представлено чотирма основними етапами: 1 етап — з княжих часів до початку XV ст., тобто руський та литовський княжі періоди — за часом співпадає з традицією будівництва дерев'яних замків-городищ з ринком та садибами; 2 етап — з кінця XIV до середини XVII століть — містив ренесансні принципи фортифікації та тенденції містоутворення, що ґрунтувались на польсько-литовській феодальній експансії та розвитку міщансько-цехового самоврядування; 3 етап — XVII - XIX ст. — період занепаду фортифікації і початку класичного розпланування (реконструкції) міст і містечок за Нового часу, з їх насиченням різноманітною етнічною та суспільно-становою спадщиною у XVIII та XIX століттях; 4 етап, з модерновими та неокласичними композиційними засобами — за Новітнього часу — співпадає зі становленням промислово-транспортного містоутворення та початком індустріалізації виробництва (умовно 1900-1955 рр.). Згадані чотири етапи формування міського архітектурного середовища містять і певні *періоди містоутворення* відповідно до політичних обставин та соціально-економічних умов: період фортифікаційного містоутворення до кінця 3 чверті XIV ст.; перехідний період до промислово-торгового та політико-адміністративного містоутворення, з інтенсивним розвитком фортифікації к. XIV ст. - 1648 р.; період переважно політико-адміністративного містоутворення, з поступовим занепадом фортифікації 1648-1699 рр.; еволюційний період промислово-торгового та політико-адміністративного містоутворення 1699-1917 рр.; період промислово-торгового та політико-адміністративного містоутворення 1917-1929 рр.; період індустріального містоутворення, адміністративної реструктуризації міського стану 2 чверті XX ст. — поч. 1990-х рр. Визначальними етапами містоутворення на Поділлі є своєрідні *злети урбанізації*, що припадають на середину XVII ст., к. XIX - п. XX ст., початок

другої чверті і другу половину ХХ століття.

Історичним категоріям міських поселень Поділля в еволюційно сформованій мережі населених місць, що розвинулась до 1 чверті ХХ ст., відповідають 10 основних видів сучасних поселень за їх розміром, міжсільбищним та адміністративним значенням (від великого міста — міжобласного центру до значного села), які за історико-культурним значенням, потенційними умовами містоутворення, управлінськими передумовами адаптації та перспективним значенням в системі розселення доцільно об'єднати у *5 категорій історичних міст в системі розселення регіону*: 1) головні центри розселення (міжобласний, локальні — адміністративні обласні, інші локальні або міжрайонні); 2) головні історико-культурні — локальні центри розселення (Кам'янець-Подільський, Кременець); 3) сублокальні центри обласного значення (малі міста з населенням більше 25 тис. чол., в тому числі міста обласного підпорядкування); 4) центри місцевого значення (районні центри); 5) первинні центри розселення (селища і значні села — колишні міста, містечка, адміністративні центри).

На територіях історичних міст Поділля, згідно з їх походженням та призначенням, умовами розвитку і забудови, можна виділити 10 характерних *морфологічних типів успадкованого середовища* — загальноміських містобудівних форм з історичними функціями: морфотипи, у виникненні та формуванні яких провідну роль відіграли природні властивості ландшафту — освоєний на 1-му етапі формування середовища пагорб (декілька пагорбів) для створення оборонного, адміністративного і культового центру агроторгової околиці або поселення (1-й тип), група «мисових утворень» — освоєні на 2-му етапі формування середовища для створення адміністративно-торгових та культових центрів і оборонних пунктів природно укріплені миси з ортогонально-концентричним розплануванням (2-й тип), укріплені окремими мисоподібними утвореннями долини з радіальним розплануванням (3-й тип) та долинні миси з переважно одноуличним розплануванням (4-й тип), група «гірчастих утворень» — території давньоруських центрів, регеновані на 2-му або на початковому 3-му (класицистичному) етапі формування середовища як адміністративні, торгові, промислові центри в міжгір'ях (5-й тип), пагористих річкових долинах (6-й тип) та низинних, природно обмежених з суходолу річкових долинах (7-й тип); морфотипи, у виникненні та формуванні яких провідну роль відіграли соціально-економічні чинники — група «резиденцій» — маєтки, засновані на 2-му або на початковому 3-му етапі формування середовища як місцеві оборонно-адміністративні і господарські центри (8-й тип), маєтки класицистичної

доби — місцеві адміністративні і господарські центри (9-й тип) і новітні містобудівні утворення — промислові центри або транспортні вузли 4-го, технократичного етапу формування середовища (10-й тип). Типи успадкованого середовища відрізняються також властивостями об'ємно-просторової структури та функціонального призначення забудови — локального щабля подільських містобудівних форм, що представлений 4 типологічними групами рядових кварталів. Для певних типів успадкованого міського середовища Поділля є найбільш характерними і відповідні об'єкти забудови, які умовно об'єднано у 33 типологічні групи об'єктного щабля подільських містобудівних форм (об'єктів архітектурної спадщини) згідно з функціонально-стилістичною типологією та класифікацією значення об'єктів спадщини відповідно до їх віку, з відповідними адаптаційними якостями: клас «А» — виняткові об'єкти (збудова до початку XIX ст.) — 11 типологічних груп, клас «Б» — об'єкти основної спадщини (XIX-п. XX ст.) — 15 типологічних груп, клас «В» — об'єкти спадщини XX ст. (1920-41, 1945-55 рр.) — 7 типологічних груп.

Більшість міст Поділля розвивались шляхом поступового освоєння нових територій і в своїх юридичних межах містять декілька типів успадкованого середовища та відповідних загальноміських містобудівних форм. В залежності від особливостей розташування історичної частини та типів успадкованого середовища, що її складають, на території міста, виділяються 3 основні типи історичних міст Поділля за морфологічною будовою середовища: 1) місто із значною (бл. 40 % території) історичною частиною з відокремленими або частково суміщеними типами (з одним типом) успадкованого середовища; 2) місто з відносно значною (бл. 30 % території) історичною частиною з частково або суттєво суміщеними типами успадкованого середовища; 3) місто з відносно незначною (бл. 20 % території) історичною частиною з частково суміщеними типами успадкованого середовища. Подільські історичні міста певних категорій в системі розселення відрізняються властивостями морфологічної будови середовища.

Визначальні фактори формування та розвитку історичних міст, які можна об'єднати в групи факторів соціально-демографічного (зокрема, етнічно-культурного), економічного розвитку (зокрема, спадкоємного і адаптаційного містоутворення) і розвитку регіональної інфраструктури та значення в ній історичних міст, виявляються у морфологічних та функціональних адаптаційних якостях їх середовища та у відповідних тенденціях адаптації, що також становить групу факторів розвитку.

Проблеми адаптації історичної забудови та формування спадкоємного середовища, без подолання яких не можна досягти збалансованого розвитку міст з історичними частинами, є спільними для усіх міст і полягають в порушенні відповідності шаблів містобудівної форми один одному та спадкоємності містоутворення — соціально-економічного та етнічно-культурного розвитку середмість. Це призводить до поглиблення певних адаптаційних проблем об'єктивно-середовищного, організаційно-фінансового, технологічного характеру, в тому числі для малих міст — проблем містобудівного управління. Головна адаптаційна проблема полягає у невідповідності містоформуючого значення успадкованих форм сучасним функціям та динаміці розвитку історичних міст.

В залежності від щільності забудови, властивої відповідним містобудівним формам, їх збереженості, адаптаційних якостей об'єктів доцільно виділити *адаптаційні типологічні групи архітектурно-містобудівної спадщини Поділля*: на загальнономіському шаблі містобудівної форми — міста або міські території 10 морфологічних типів успадкованого середовища, для адаптації 3 з яких є характерною переважно щільна, для 7 — переважно дисперсна забудова, 5 морфотипів містять території та комплекси, що потребують утримання та адаптації як заповідні; на локальному шаблі містобудівної форми — 3 адаптаційні типологічні групи рядових кварталів; на об'єктному шаблі містобудівної форми — 30 типологічних груп об'єктів адаптації.

Основні тенденції та умови адаптації історичних міст Поділля полягають у домінуванні заходів містобудівної реконструкції, яка потребує нормативно-методичного забезпечення заходів з формування середовища і яку визначають невеликі обсяги зареєстрованих пам'яток, реліктовий (винятковий або з ознаками відмирання) характер щільної парцеляції кварталів, особливо щільної містечкової забудови, в малих містах, композиційна вагомість історичних частин в малих містах і функціональна — у значніших центрах.

РОЗДІЛ 2 - ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА.

Загальний прогноз еволюції визначальних факторів розвитку історичних міст Поділля по категоріях (по історичних частинах відповідних центрів розселення) виявляє наступні перспективи: відродження еволюційних процесів у середовищі, активізацію функціонування середмість усіх історичних міст; демографічну стабілізацію історичних частин регіонального та обласних центрів; поступове зростання чисельності населення історичних частин локальних центрів розселення; значне еміграційне послаблення старовинних

етнічних меншин в усіх міських поселеннях, появу нових меншин; демографічну і економічну стабілізацію, з відносною деградацією, історичних частин малих міст; відокремлення фрагментів міського середовища як реліктових в значних селах, багатьох селищах; посилення загальноміського культурного і адміністративного значення історичних частин головних, головних історико-культурних центрів розселення, міст обласного підпорядкування; посилення значення історичних частин місцевих та первинних центрів розселення в їх містоутворенні; подальший розвиток галузей основного містоутворення — агропромислового комплексу, розвиток і становлення специфічних подільських галузей, які відіграють в містоутворенні допоміжну роль: медицини, рекреаційно-оздоровчої і санаторно-курортної справи, вищої і середньої спеціальної медичної, агротехнічної, політехнічної освіти, пізнавально-розважального, оздоровчого і спортивного туризму; появу нових етнічних впливів на формування середовища в окремих малих містах.

Основні тенденції соціально-демографічного та економічного розвитку історичних міст Поділля, адаптаційні якості їх середовища — морфологічні (адаптаційні ресурси за збереженістю містобудівної форми) і функціональні (значення та активність успадкованого середовища за його місцем в структурі та інфраструктурі міста, перспективи містоутворення та управлінські передумови адаптації історичного міста за категорією в системі розселення) дозволяють виділити *адаптаційні категорії* історичних міст Поділля. До I категорії відносимо історичні міста з одним (або основним) максимально збереженим успадкованим середовищем, головні напрями адаптації якого — функціональна адаптація, містобудівна реставрація і ревалоризація історичної забудови (головні історичні ядра — середмістя Кам'янець-Подільського і Кременця). До II категорії відносимо історичні міста з одним або декількома частково порушеними і наповненими новітнім функціонуванням типами успадкованого середовища, основний напрям адаптації якого — морфологічна адаптація (ревалоризація і реновація) історичної забудови (наприклад, середмістя головних, багатьох сублокальних центрів розселення). III адаптаційну категорію являють історичні міста — території місцевих і первинних центрів розселення, в яких присутні важливі реліктові фрагменти успадкованої забудови, адаптація якої потребує заходів містобудівної регенерації (відродження та стимулювання містоутворення і відтворення містобудівних форм) або спеціального утримання, охорони та пристосування. Згідно з типами історичних міст Поділля за морфологічною будовою середовища виділяються групи міст за його морфологічними та функціональними адаптаційними якостями: за певним територіальним балансом їх історичної

та найновішої частин, відмінностями загального історико-культурного та даного композиційно-просторового, функціонального значення історичної частини, її сучасної ролі в містоутворенні.

Розвиток міст залежить від регіональних особливостей системи розселення. Рациональне залучення спадкоємних галузей-містоутворювачів, історико-культурних та інших рекреаційних ресурсів історичних міст до територіального планування є важливою передумовою їх доцільної адаптації і збереження як носіїв культурної спадщини, що в свою чергу сприяє підвищенню економічного потенціалу території регіону і окремих міст.

Особливості розташування Подільського містобудівного регіону в системі населених місць України, її міжнародних транспортних комунікацій і культурних та етнічно-конфесійних зв'язків, значний економічний та рекреаційний потенціал Поділля дозволяють прогнозувати певні напрямки містобудівного розвитку історичних міст регіону і адаптації їх успадкованої забудови та формування архітектурного середовища. Перспективи використання історико-культурних ресурсів, адаптаційного містоутворення і регенерації міських поселень Поділля містять, зокрема, значне посилення ролі Могилева-Подільського як локального (міжрайонного) центру розселення і таких центрів Могилів-Подільської локальної містобудівної системи, як Тульчин і Шаргород.

На актуальному етапі розвитку вітчизняного містобудування забезпечення органічного розвитку міст з їх історичними частинами і доцільної адаптації історичної забудови має бути функцією містобудівного управління, інтегрованого з державним обліком та охороною пам'яток, охороною природного середовища та з управлінням нерухомістю. Задачі забезпечення адаптації успадкованого середовища вирішуються на відповідних рівнях містобудівного планування та управління: 1) регіональний (міжобласний); 2) локальний (міжрайонний); 3) районний (місцевий); 4) міський (місцевого самоврядування). Саме на рівні адміністративно-територіальної одиниці, громади містобудівне управління забезпечує традиційність, спадкоємність освоєння території поселення, розробку і реалізацію основних містобудівних документів та програм міського значення, місцевих містобудівних норм.

Вирішення функціональних та естетичних проблем забезпечення адаптації забудови — пристосування успадкованого середовища із збереженням його архітектурно-художніх якостей та традиційних цінностей містоутворення — пов'язано з управлінням об'ємно-просторовим формуванням історичного міста на принципах його спадкоємної своєрідності. Композиційна оцінка забудови та історико-містобудівні обґрунтування як групи методів

управління містоформуючими процесами в сучасних умовах потребують автоматизованого проектування та оцінки містобудівних композицій, а з точки зору на організацію доцільної адаптації — всебічного забезпечення управління використанням архітектурно-містобудівної спадщини та функціонування історичних міст.

Методами сучасного містобудівного управління, що оперує великими обсягами інформації, є методи планування, прогнозування розвитку, моделювання містобудівного об'єкта і моніторингу його стану та реалізації рішень; науково-методичною та технологічною основою містобудівного управління як системи ітераційних процедур є формалізація та структурування об'єкта із застосуванням інформаційних технологій. Системний апарат адаптаційного процесу можливо створити шляхом побудови моделі, що описує параметри об'ємно-просторової структури, функціональне призначення забудови і принципи управління процесами пристосування об'єктів історичної забудови в умовах регіону, а термінологічний та системний апарат історичного середовища як об'єкта управління — шляхом розробки структури містобудівної форми.

Задачі містобудівного управління з формування спадкоємного середовища можливо вирішувати методом оцінки адаптаційних якостей міського середовища, що має бути органічною частиною та завершенням історико-містобудівних обґрунтувань і частиною планування розвитку територій. Оцінка адаптаційних якостей поєднує вивчення, середовищне зонування, моделювання та моніторинг стану історичного міста як об'єкта адаптації і полягає у розгляді складників об'ємно-просторової структури, системоутворюючих елементів успадкованого середовища як адаптаційних ресурсів, у визначенні напрямів їх збереження. Оцінка адаптаційних якостей середовища історичного міста спрямовується на створення місцевих містобудівних норм. У рамках методу містобудівне управління являє ітераційний процес нормотворення — постійної розробки та коригування правил забудови, використання територій та нерухомої спадщини в успадкованому середовищі конкретного міста. Шляхом моделювання містобудівної форми, з врахуванням актуальних вимог до розвитку даного міста, метод дозволяє створювати спадкоємну містобудівну форму (форми) і виявляється у *принципах*: містобудівної адаптації — 1) *забезпечення морфологічної відповідності та спадкоємності усіх ієрархічних щаблів об'ємно-просторової структури успадкованого середовища*; 2) *диференціації режиму адаптації елементів об'ємно-просторової структури успадкованого середовища різної збереженості*; містобудівної регенерації — 3) *забезпечення спадкоємності*

містоутворення та функцій успадкованого середовища, збалансованості морфологічних адаптаційних якостей середовища з функціональними;

- 4) *врахування адаптаційної відповідності засвоєваних форм статусу міста в системі розселення, його можливостям, сучасним потребам.*

Спадкоємна своєрідність історичного міста має бути забезпечена відповідністю шаблів успадкованої містобудівної форми: 1) об'єктного — локальному і навпаки; 2) локального — загальноміському; 3) об'єктного — загальноміському. Порушення першої відповідності руйнують історичний характер міського інтер'єру, призводять до недоцільності збереження реліктів забудови, їх засвоєння в якості об'єктів адаптації, зокрема в якості пам'яток. Порушення другої відповідності руйнують цілісність історичної частини міста, особливо середмістя (його сприйняття і функціонування), третьої — нивелюють або знищують успадковані композиційно-просторові особливості міста. Відповідно до цих особливостей адаптації містобудівної форми при оцінці морфологічних адаптаційних якостей середовища застосовуються *критерії регулювання адаптації історичної забудови (напрямні критерії містобудівної адаптації)*: критерій доцільності адаптації, яким виступає рівень збереженості (відповідності ієрархічних шаблів) успадкованої містобудівної форми, і критерії направленості заходів по забезпеченню адаптації — рівень незавершеності шаблів містобудівної форми, а також заплановане призначення певних частин, комплексів забудови. Згідно з типами успадкованого середовища та адаптаційними категоріями історичних міст, їх провідними функціями в інфраструктурі регіону для них мають встановлюватись і постійно удосконалюватись регульовані параметри забудови.

Важливим складником нормування розвитку історичних міст, особливо первинних центрів розселення, є виявлення інвестиційних пріоритетів традиційного і адаптаційного містоутворення за допомогою *критеріїв містобудівної регенерації*, якими є наявність адаптаційних ресурсів на ієрархічних шаблях реліктової містобудівної форми, можливості та прогнозовані напрямки пристосування нерухомого надбання.

Ступенем відповідності шаблів успадкованої містобудівної форми, рівнем досконалості та мистецької завершеності композиційно-функціональних зв'язків успадкованих об'єктів та між об'єктами, згідно з критеріями естетико-культурної цінності та критеріями містобудівної адаптації, визначаються категорії цінності об'єктів адаптації, в тому числі підвиди, за охоронними режимами, нерухомих пам'яток (експлуатованих об'єктів та територій). Окремий обсяг охоронюваної спадщини складають об'єкти, які не виступають в якості об'єктів адаптації, — пам'ятки історії та мистецтва, тобто монументи, пам'ятники, інженерні споруди, а також ті нерухомі пам'ятки, збереження

яких можливе та доцільне лише в етнографічному музеї за умови, що це не зашкодить містобудівній адаптації та регенерації середовища.

Моделювання містобудівної форми має метою створення формотворчих норм розвитку міст — регульованих параметрів успадкованої забудови, моделювання містобудівного розвитку — виявлення та підтримку напрямків адаптаційного містоутворення історичних міст, а моделювання процесів прийняття рішень — створення принципів управління розвитком. З врахуванням історико-культурного значення історичного міста, його категорії в системі населених місць, адаптаційних ресурсів та перспектив розвитку, що визначаються на відповідних рівнях містобудівного планування та управління, має утворюватись місцева система нормативно-методичного забезпечення формування міста.

Розділ 3 - ПРОПОЗИЦІЇ З ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ІСТОРИЧНИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ.

Прогноз містобудівного розвитку історичних міст, а також обґрунтовані відповідно до їх адаптаційних категорій пропозиції з направленості містобудівної регенерації середовища і адаптації забудови складають основу моделювання містобудівних форм цих міст.

Адаптаційно-середовищне зонування історичного міста (зонування за морфологічними типами та адаптаційними якостями середовища) спрямовується на моделювання спадкової містобудівної форми (форм) і передбачає: 1) визначення історичної забудови, типів, меж та адаптаційних якостей успадкованого середовища — типів успадкованих містобудівних форм, морфологічної будови середовища історичного міста, меж середмістя (головного ядра), адаптаційної категорії історичного міста відповідно до оцінки адаптаційних якостей; 2) зонування структурних частин (середовищних зон) історичного міста за функціями територій та об'ємно-просторовою структурою забудови (визначення категорій міської землі, встановлення параметрів локального зонінгу поквартально або для груп кварталів); 3) встановлення режиму адаптації об'єктів нерухомості. Для формування та адаптації середовища найважливішими є задачі другого етапу моделювання містобудівних форм — встановлення параметрів об'ємно-просторової структури забудови.

Характерними проблемними прикладами адаптації історичної забудови і формування середовища є розвиток міст Могилева-Подільського (локальний центр розселення з успадкованим середовищем 7-го морфологічного типу II адаптаційної категорії), Шаргорода (районний центр — прогнозований центр туристичного району з успадкованим середовищем 2-го морфологічного

типу II та III адаптаційних категорій, підгрупа — заповідна територія), Тульчина (районний центр — прогнозований центр туристичного району з успадкованим середовищем 4-го та 9-го морфологічних типів II адаптаційної категорії).

Пропозиції з методики забезпечення адаптації забудови та формування середовища історичних міст Поділля опрацьовано на основі виявлення адаптаційних типологічних груп об'ємно-просторової структури забудови, визначення її регулюючих параметрів для рядових кварталів історичних міст регіону певних адаптаційних категорій, методів формування архітектурного середовища для відповідних містобудівних форм та основних видів адаптаційного містоутворення для забезпечення спадкоємності міського розвитку та доцільного пристосування нерухомої спадщини.

Оцінка адаптаційних якостей є критеріальною основою для виявлення типологічних груп об'єктів адаптації історичного міста та охорони зразкових будівель та комплексів історичної забудови в якості пам'яток.

ВИСНОВКИ

1. Розповсюдженими принципами використання територій історичних міст в Україні тривалий час були принципи містобудівної реконструкції з певними науково-дослідними та проектними методами. Реконструкція історичної забудови за загальними нормами, навіть за умови врахування історико-містобудівних обґрунтувань, як правило, призводила до перетворення міст і втрати спадкоємності освоєння території як в художньому, так і у функціональному плані. У сучасній вітчизняній теорії архітектури і містобудування розпочато розроблення нових принципів та методів містобудівного управління розвитком історичних міст на основі поєднання системного, середовищного та нормативного підходів.

Науково-методичний підхід до вивчення історичного середовища та прийняття містобудівних рішень в системі адаптаційного процесу дозволив виявити морфологічні типи успадкованого міського середовища і адаптаційні типологічні групи архітектурно-містобудівної спадщини Подільського регіону. Більшість об'ємно-просторових складників подільського міського середовища можуть бути віднесені до типів спадщини, що підлягають збереженню та удосконаленню як адаптаційні типи. При цьому проблемами формування та розвитку історичних міст є, з точки зору збереження їх своєрідності, проблеми адаптації історичної забудови, що полягають у невідповідності між складниками успадкованої форми міста, тобто в її порушеності, і невідповідності значення та властивостей форм новому функціонуванню. Вирішення цих проблем потребує різного спрямування адаптаційного процесу в історичних містах

різних категорій в залежності від значення факторів розвитку, зокрема, морфологічних та функціональних адаптаційних якостей успадкованого середовища: історико-культурних ресурсів міста, місця історичної забудови в його структурі та інфраструктурі, перспектив розвитку та управлінських передумов адаптації історичного міста за його міжпоселенними функціями.

2. На прикладі Поділля з'ясовано, що адаптація історичної забудови міста, його формування і своєрідність повинні забезпечуватись містобудівним управлінням, що має спрямовуватись шляхом врахування успадкованих та регулювання актуальних містоформуючих факторів, виявлення та забезпечення доцільної направленості містоутворення. На цьому підґрунті запропоновано метод оцінки адаптаційних якостей міського середовища, розроблено структуру нормативно-методичного забезпечення формування міста, що спирається на місцеве містобудівне нормування і являє узагальнення та розвиток існуючих методів управління містоформуючими процесами.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної пам'яткоохоронної галузі правову основу адаптації міської історичної забудови мають забезпечити регіональні та місцеві містобудівні норми, зокрема, правову основу державної охорони нерухомих пам'яток — регіонально спрямовані заходи охорони в поєднанні з державним архітектурно-будівельним контролем та управлінням нерухомістю на рівні місцевого самоврядування. В дослідженні поставлено проблему створення місцевих містобудівних норм для історичних міст, правил та норм управління розвитком поселень.

3. На прикладі Поділля надано основні параметри просторової організації забудови та принципи формування архітектурного середовища в історичних містах певних типів. В межах критеріального та алгоритмічного апарату методу оцінки адаптаційних якостей середовища застосовано моделювання об'ємно-просторової структури забудови за принципами містобудівної адаптації і визначення напрямів містоутворення історичних міст за принципами містобудівної регенерації середовища, на основі методики зонування території історичного міста за морфологічними типами та адаптаційними якостями середовища. Подальші дослідження повинні містити конкретизовані для певних історичних міст методичні рекомендації з формування середовища, розроблення правил забудови і використання територій та нерухомої спадщини, створення системного та програмного забезпечення адаптації історичної забудови. Виконання цих завдань пов'язано з поглибленим вивченням адаптаційних якостей успадкованого середовища та деталізацією типології нерухомого культурного надбання, що потребує фундаментальних досліджень з історії архітектури та містобудування України, на основі зібраної в регіонах містобудівної інформації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

- статті

1. Царенко С.О. Задачі управління адаптацією історичної забудови (на прикладі малих міст Поділля) // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. / Гол. ред. М.М.Дьомін.- К.: КНУБА, 1999.- Вип. 4.- С. 104-114.

2. Царенко С.О. До проблеми критеріальності визнання об'єктів предметного середовища пам'ятками історії та культури // Архітектурна спадщина України.-К.: Українознавство, 1996.- Вип. 3. Ч. 2. Питання історіографії та джерелознавства української архітектури.- С. 238-243.

3. Царенко С.А. К вопросу о концепции общественного средообразования // Теорія та історія архітектури і містобудування: Зб. наук. пр. - К.: НДПІАМ; «Архитектура и престиж»Ltd, 1998.- Вип. 2.- С.153-156.

- статті у співавторстві

4. Царенко С.О., Литвинов А.І. Адаптація історичної забудови у системі управління розвитком поселень // Вісник Вінницького політехнічного інституту.- 1997.- № 4(17).- С. 31-35.

5. Дьомін М.М., Царенко С.О. Оцінка адаптаційних ресурсів міста як метод історико-містобудівних обґрунтувань // Теорія та історія архітектури і містобудування / Редкол.: М.М.Дьомін (голова) та ін.- К.: НДПІАМ, 1998.- Вип. 3. На честь Г.Н.Логвина.- С. 156-158.

6. Дьомін М.М., Царенко С.О. Термінологічні визначення архітектурної спадщини: державний облік пам'яток і його вплив на містобудівний розвиток // Теорія та історія архітектури і містобудування / Редкол.: М.М.Дьомін (голова) та ін.- К.: НДПІАМ, 1998.- Вип. 3. На честь Г.Н.Логвина.- С. 188-199.

- нарис з окремих аспектів дослідження
(брошура, у співавторстві)

7. Царенко С.О., Солейко О.В., Солейко Л.П. Лікарня на Замості: Нарис з історії медицини Вінниччини.- К.;Вінниця: ВДМУ та ін., 1998.- 35 с.

- тези доповідей

8. Царенко С.О. Використання палацо-паркових садіб Вінниччини оздоровницями // Питання соціоекології: Матеріали Першої Всеукраїнської конф. «Теоретичні та прикладні аспекти соціоекології»: У 2-х т.- Львів: ВНТЛ, 1996.- Т. 2.- С. 83-84.

9. Царенко С.О. Значення старих міських особняків для формування традицій індивідуального житлового будівництва // Індивідуальний житловий будинок: Тези доп. респ. наук.-техн. конф.- Вінниця: ВДТУ, 1996.- С. 45.

10. Царенко С.О. Проблеми збереження і використання історичної

забудови малих населених місць Вінниччини // Проблеми регенерації історичної забудови заповідних населених пунктів України: Матеріали наук.-практ. конф.- Кам'янець-Подільський, 1994.- С. 82-83.

11. Царенко С.О. Проблеми збереження історичної забудови в малих містах Вінниччини // Меджибіж: 850 років історії. Матеріали наук.-практ. конф. 17 серпня 1996 р.- Меджибіж, 1996.- С. 85-87.

- тези доповідей із співавторами

12. Солейко Л.П., Солейко Е.В., Царенко С.А. Ландшафтотерапія як спосіб комплексного лікування пульмонологічних больних // Матеріали 8 Національного конгреса по болезням органів дихання: Европейская респираторная школа. - М., 1998. - С. 79.

13. Солейко О.В., Солейко Л.П., Царенко С.О. Сучасне використання рекреаційних зон Вінниччини на санаторному етапі лікування пульмонологічних хворих // Матеріали наук. пр. II з'їзду фізіатрів і пульмонологів України. - К., 1998. - С. 224.

АНОТАЦІЇ

Царенко С.О. Принципи та методи управління розвитком історичних міст на прикладі Поділля. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 - теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. - Академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, 2000.

Дисертацію присвячено принципам та методам містобудівного управління процесами адаптації забудови, розвитку і формування історичних міст на прикладі Поділля — історико-етнографічного і економічного регіону України.

Згідно з морфологічними особливостями забудови подільських міст, проблемами збереження та використання їх нерухомого культурного надбання, що виявлені, та відповідно до специфіки подільського міського середовища розроблено адаптаційну типологію архітектурно-містобудівної спадщини Поділля. Вперше класифіковано успадковані містобудівні форми регіону як об'єкти керованого розвитку. Запропоновано метод управління розвитком і формування спадкоємного середовища історичних міст — метод оцінки адаптаційних якостей середовища.

Ключові слова: містобудівне управління, адаптація історичної забудови, архітектурна спадщина і середовище, міста Поділля.

Царенко С.А. Принципы и методы управления развитием исторических городов на примере Подолья.- Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01 - теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры.- Академия изобразительного искусства и архитектуры, Киев, 2000.

В диссертации на примере Подолья — историко-этнографического и экономического региона Украины — рассмотрены методы управления градоформирующими процессами в исторических городах, предложены принципы управления их развитием.

Исходя из методического подхода к изучению и регулированию развития и формирования исторического города как к адаптационному процессу — процессу сохранения и приспособления к новым условиям унаследованной среды и застройки, выявлены морфологические особенности подольской городской среды, проблемы сохранения и использования недвижимого наследия в городах региона. Предложен метод управления развитием и формирования преемственной среды исторических городов — метод оценки адаптационных качеств среды, который объединяет типологическое изучение, средовое зонирование, моделирование и мониторинг состояния исторического города как объекта адаптации и заключается в рассмотрении системобразующих элементов среды в качестве адаптационных ресурсов.

На основе представления об иерархической структуре градостроительной формы разработана адаптационная типология архитектурно-градостроительного наследия Подолья: на общегородском уровне градостроительной формы — морфотипы ландшафтной и функционально-планировочной структуры унаследованной среды, на локальном уровне — типологические группы объёмно-пространственной структуры (рядовых кварталов) и на объектном уровне — типологические группы объектов исторической застройки (архитектурного наследия). В качестве основы преемственности градоформирования на подольских примерах рассмотрены параметры локального уровня градостроительной формы, предложена структура ограничений пространственной организации застройки исторического города, а также параметры застройки рядовых кварталов исторических городов Подолья в зависимости от морфотипа и адаптационных качеств среды города. Таким образом, впервые обобщены данные из истории Подольского градостроительного региона и осуществлена классификация унаследованных градостроительных форм как объектов управляемого развития.

Оценка адаптационных качеств городской среды на примере Подолья позволила сформулировать основные принципы управления развитием исторических городов и обосновать необходимость градостроительного управления в исторической среде средствами местного нормирования.

Ключевые слова: градостроительное управление, адаптация исторической застройки, архитектурное наследие и среда, города Подолья.

Tsarenko S.O. The principles and methods of control of historical towns' development in Podillya as an example.- Manuscript.

Thesis for a candidate's degree of architectural science by speciality 18.00.01- theory of architecture, restoration of architectural monuments. - Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2000.

The dissertation is devoted to principles and methods of town-planning control of the processes of historical towns' adaptation of building, development and forming in Ukrainian historical-ethnography and economic region of Podillya as an example.

There has been elaborated adaptational typology of the Podillian town's architectural and town-planning heritage in accordance with it's morphology peculiarities, it's problems of preservation and usage of the cultural values of real-estate legacy and with it's specific urban environment. For the first time there has been classed region's town-planning forms of heritage as objects of the control development. The method of control of the development and forming of historical town's successional environment is suggested as method of environment's adaptational qualities' value.

Key words: town-planning control, adaptation of historical building, architectural heritage and environment, Podillian towns.

ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ВСТУП

1. ІСТОРИЧНІ МІСТА ПОДІЛЛЯ : ПОХОДЖЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ФАКТОРИ І ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

1.1. Сучасний стан та історичні умови формування системи розселення та розвитку міст Поділля

1.2. Морфологічні типи успадкованого міського середовища Поділля

1.3. Тенденції і проблеми формування та розвитку історичних міст Поділля

Висновки

2. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА

2.1. Прогноз соціально-демографічного, економічного та містобудівного розвитку історичних міст Поділля

2.2. Перспективні напрями використання історико-культурних ресурсів міських поселень Поділля

2.3. Принципи та методи управління розвитком історичних міст

Висновки

3. ПРОПОЗИЦІЇ З ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ІСТОРИЧНИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ

3.1. Зонування території за морфотипами та адаптаційними якістьми середовища

3.2. Об'ємно-просторова структура забудови середовищних зон

3.3. Регулюючі параметри планування та забудови і основні принципи формування архітектурного середовища

Висновки

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Підписано до друку 19.05.2000 р.
Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 1,5.
Зам. № 894.
Наклад 100 примірників

м. Вінниця, вул. Пушкіна, 38, корпус 2
Видавництво "АІСТ-прес", т. 32-75-81

451815

AB 45.709
Мист.
AB 45.709

МИСТ

ПЕРЕКЛОН